

SBURĂTORUL

REVISTA LITERARĂ, ARTISTICĂ ȘI CULTURALĂ

Director : E. LOVINESCU

LITERATURA ȘI VIAȚA

III

Concluziuni

Preferăm deci pe risipitor avarului, pe amant bărbatului înșelat, pe datornicul neplatnic creditorului cinstit. E o realitate cu aparențe paradoxale. Literatura i-a dat o consistență sintetică; din avar sau din bărbatul înșelat a creat tipuri definitive. Prin prestigiul ei, a fixat un anumit fel de a vedea în contradicție cu morala...

Ieșită din conflictul elementelor antitetice, dominată de principiul supremației forței, viața, considerată în întreaga scară biologică ignorează directivele morale. Se desvoltă după impulsioni obscure și imperioase; creațiunea e pe acelaș plan cu distrucțiunea. Morala o indiguesțe însă; ne ieșind din procesul inconștient al vieții, ci din conștiința omenească, ea disciplinează viața, dându-i un țel superior și mijloace pentru a o intensifica. Morala e un produs social; ea singură face cu puțință vastele asociații umane, impunând normele de protecție a indivizilor în agresiunea universală; printr'o muncă milenară, ea a stabilit penalitatea minciunii sau a omorului, a adulterului sau a furtului. Condiționând posibilitatea vieții colective, unele principii morale sunt unanim acceptate pe toate latitudinile terestre; mai puțin esențiale, altele lasă o oare care libertate de apreciere. Fundamentale sau numai incidentale, ele hotărâsc la un loc anumite tipare de conducere și de judecată ce ajung tradiționale. Din pure concepte elaborate de înțelegerea superioară a datoriei, ele devin instincte puternice și neraționate. Respectul vieții omenești nu are nevoie de nici o doctrină; e o moștenire a unei civilizații și educații morale milenare. Proprietatea sau familia sunt aparate de aceeași legi.

Intransigența morală ar aduce însă cu ea uniformitatea. Tiparele vieții ar deveni invariabile. Dacă principiile morale ar fi aplicate cu strictete, atitudinile sufletești ar fi

limitate de un determinism riguros ; puși în anumite împrejurări, oamenii ar reacționa la fel. Viața ar deveni monastică ; ordinea ar domni înăbușind spontaneitatea și inițiativa ; perfecția ar fi monotona. Împotriva acestei tendențe de uniformizare monacală, se ridică spiritul de libertate. Neagă ordinea, fără a porni dintr'o dezordine principială ; contribuie la procesul vieții printr'o răsturnare de valori ; introduce în cursul normal al lucrurilor un element de fantezie și de frondă. Nu atacă totuși viața în izvoarele ei adânci ; nimeni n'a făcut până acum apologia crimei sau a furtului ; se mulțumește să producă o perturbare în probleme mai modeste, schimbând perspectivele.

Numai din nevoia destul de naturală a variațiunii ne putem explica deci această atitudine imorală a opiniei publice consfințită și de literatură. E un fel de protestare împotriva tiraniei milenare a rigorismului etic, e un fel de evadare temporară într'o lume de fantezie. Deși aparent arbitrară, această evadare se face totuși printr'un proces luminat de principii. Nu e numai o protestare împotriva regulii, ci e o aspirație spre o libertate împodobită cu aparențe generoase. Risipitorul, datornicul neplătnic, amantul nu sunt priviți prin atitudinea lor negativă, ci prin calitățile lor pozitive : prin dărnicie, îndărătul căreia stă iluzia altruismului și a mărinimiei ; prin puterea amorului, care e principiul vieții universale ; prin tot ce pare îndrăzneală, rizic, și, mai ales, independență și afirmație a personalității umane în luptă cu forțele ce caută să o înlănțuie în forme definitive.

E. LOVINESCU

P a s t e l

*Portul e acum un cult pe apă,
Cult păgân și prometeic de lumină
În al cărui templu vieți se 'ngroapă
Și catarge de corăbii se închină.*

*Mult, jur împrejur s'a lămurit
În mărețe trepte tot orașul
Ca o schelă minunată de granit
Ce-și îndreaptă către nevăzut făgașul.*

De-aceia și 'nțeleg cum, varii
 Au pălit luminile pe creste:
 Ca ducând pe drumuri noi o veste
 Sue cu căldările zidarii...

Minaretele din aurul din lună
 Scriu cu vârfuri de peniță uriașe
 Cerul care-acuma se îmbună
 Fiindcă lumea doarme ca în fașe.

Și din ceru-acesta 'ncep să pic
 Clare litere atunci când pescărușii
 Albi și mici, întru odihna gușii,
 Ning pe vârfuri fine de caice.

Cum Alah și a semănat turbane
 Cu spinări gigante de moskeie
 Și papucii și-a lăsat să-i iee
 Apa 'n lotcile ce stau în larg sărmene,

Zici că duhul lui divin cu-adevărat
 Peste ape prinde să plutească
 Dela magica geamie-a lui Murat
 Pân la farul care arde ca o iască.

Insă schela urcă tot mai mult
 Și clădirea vast se săvârșește
 Când și cerul de lumină e un cult
 Și tăcerea parcă mânilor și unește.

Si o rugă se pornește ca din peșteri:
 Un rajah nevasta își omoară?
 Sau se curmă o ființă pentru meșteri
 Cum e 'n „Meșterul Manole“ bunăoară?..

Iată că și elkovanii au sosit
 Si cu aripe aduse ca lopeți
 Tot orașu'n sbor l-au tencuit
 Cu frânturi de albe dimineți.

Râsul

In ochii mei învinețește ura,
 In glasul meu se prăbușește cerul,
 In pumnii mei tac praf pământul tot;
 Eu râd atunci când trebuie să plâng,
 De teamă râd și râd de răzbunare,
 Cu ochii și cu pumnii și cu gura.

In glasul meu nici urmă de noroc.
 In ochii mei nici urmă de lumină,
 In pieptul meu nici urmă de iubire
 Ci numai el, un râs în clocotire,
 Teribil, ca un foc.

Când râd.. Ce râs nebun și fără viață!
 In suflet un ecou se sparge, surd,
 Ca 'ntr'un canal de gheață.
 Și țândările lui îmi umple gândul,
 Ce râde, repetându-l.
 Iar, când surâd, se teme și surâsul,
 Să nu înceapă râsul.

MIHAIL CELARIANU

In ceață

Vâslaşule, zorește! Nu vezi, o păclă grea
 Ne urmărește barca stingheră și trudită.
 Intinsul, adineauri ce limpede era,
 Și'n urma noastră—acuma ce negură cernită!

Penumbra mohorâtă a sufletului meu
 Pe marea imobilă treptat—treptat se'ntinde;
 Și-aripa-i de 'ntuneric, crescând pe cer mereu,
 Livida depărtare întreagă o cuprinde.

Vâslaşule, zorește! Curând va fi târziu..
 Mi-e inima înghețată și besna e deplină.
 Mi-e dor de-un țărnm cu soare, în sufletu mi pustiit
 Să simt din nou cum cântă o rază de lumină...

VIRGILIU MOSCOVICI



CĂLĂTOAREA

III

O discuție banală de oameni sătui începu între cei doi negustori pe când strângeau ultimele hârtii unsuroase, asupra tarifului pe Căile Ferate. Sta se vede scris în ziare că se vor întrei prețurile călătoriei. Ea asculta îngrijorată. I se păru ca și cum ar călători pentru ultima oară. Un respect o cuprinse pentru privilegiul de a luneca purtat dealungul drumurilor pe șine și pe roate. Cifrele luau în mintea ei proporții uriașe. Pentru ea păreau a hotărî un exil definitiv. Dar neavând nici o energie pentru a se răscoli din idei sau simțiri violente, se linișți întristată și supusă.

„Vă închipuiți ce urcare o să aibă traficul“ ! ziceau.

„Dar până la urmă Statul are dreptate. Ați văzut cât cere Ungurul ca să lase slobode mașinile noastre pe teritoriul lui.“ Circulară iar sume fantastice.

„Au să voiajeze numai cei care au nevoie.“

Își aminti de subșeful Georgeovici : „Nici un sfert din ăștia—spusesese—nu sunt călători serioși. Cu o găină în brațe, cu șase duzini de batiste, umblă de colo până colo și sunt cei mai harnici la apucat locul și cei mai scandalagii“.

— În America, povesteau, unde nu a fost dezastru, s'au quadruplat prețurile pe Căile Ferate încă de mult. Așa sunt împrejurările.

Acești călători aveau caractere fără amărăciune.

Ea acum nu se mai putea ține bine în sus și își rezimase capul pe speteaza canapelei. Era slăbită dar nu-și da seama.

Comis-voiajorii căutară în boccelele bine împachetate.

— Să luăm ceva la dessert ! Nu!.. Acolo erau mășline. Din alta se iviră batiste și ciorapi. Se aprinseră pe o chestie de facturi și de furnitură eu gros.

— Era speculă, speculă mare, și cel speculat era clientul ! Nimic nu îndreptăța saltul enorm al prețurilor curente.—Cu toate astea erau și ei din corporație dar păstrau o apreciere fără părtinire și practicau hrăpirea ca pe o necesitate fatală și indiscutabilă a meseriei, deși o repudiau cu judecată. Sau poate numai, nu erau încă Pontifi și nu aveau de apărut un principiu.

Ea nu știa, nu se gândea, asculta numai ca și cum ar fi auzit o importantă discuție economică.

Desfăcură un bloc intact de halva grecească cu alune. Se uită cu oarecare poftă și totuși n'ar fi putut gusta. Gâttelejul îi era mereu străns, înțeleștat.

— Nu din asta !—ziseră. E alta în panerul cu mâncare.—Apoi întorcându-se ca din întâmplare spre ea, ca și cum le-ar fi dat în

minte o idee momentană, ascunzând intenția cu îndemânare :—Ne dați voe să vă oferim ceva. E prea târziu. Nu e bine să stați așa!

Era se vede palidă ca un flămând! Ce importă pricinile pentru care un om suferă de foame. Ce importă rangul lui! Un orfan e un orfan și un flămând e un flămând. Dar ea nu-și simțea neajunsurile.

Vorbiră apoi de Odesa extaziindu-se poetic asupra orașului. Era din acele locuri depe lume asupra cărora opinia turora nu are nici o șovălire. Ea iubi atunci orașul, îl iubi pentru lucrul ăsta, pentru că ceace era bun și frumos putuse triumfa. Iubi orașul ca pe o ființă ale cărei virtuți învinseseră hula și ura, ca pe o ființă de care nimeni nu s'ar mai îndoi, orice maleficiu ar întrebuița răul ca să o înjosească.

Apoi se gândi că frumusețea cetății victorioase era din piatră nu din carne și că iubirea și gloria triumfătoare erau lipsite de po-doaba crudă și păcătoasă a instinctului neliniștit al vieții, totuși superioară în sbaterea ei injurioasă dar rodnică, cinstei ei petrificate.

Era frumos orașul acela pentru piatră dar și pentru mare, marea era sângele roditor care îi frământa lutul țărurilor. Marea era pentru el forța instinctelor primordiale. Și așa Cetatea era frumoasă pentru piatră și pentru mare. Era nemuritoare și vie.

Dar Ea, călătoarea, nu era nici piatră nici marea. Din mare era numai o sorbitură de val neastâmpărat și trudit, dar fără eternitate, și din piatră nimic nu se închegase care să așeze o efigie pe un mausoleu.

— Ți-aduci aminte, Marcovici! Din gară se vede până la... Kilo-metri teatrul mic în fund, ca o bijuterie. Și n'am văzut alt oraș unde să fie atâta mulțumire și petrecere pentru orișicine.

Apoi vorbiră despre alte lucruri cu destulă cumpănire și totdeauna cu voioșie. Oamenii aceia erau cum se cade! Unde sta atunci răul, răul de atâtea feluri pe care adesea chiar ea îl dovedise în oameni și încordarea ginților.

Sbaterea seculară a neamurilor pentru a-și feri integritatea de inevitabila infiltrare și încălcire a raselor îi apărură azi netezită de un fatalism îngăduitor care îi arăta pretutindeni numai buni Samarineni.

Conducătorul ceru biletele. Scoase grăbit pe al ei și așteptă.

„Mergeți până la R“? spuse vecinul. Scutură capul afirmativ, strângând bilețelul cu grijă. Oamenii cei mai de treabă sunt curioși.

Inginerul avea permanent și comis-voiajorii n'aveau deloc:

— Știi D-ta? spuseră. — Conducătorul știa.

Între slujbașul incorect și între frustrarea lor explicată de lesniciunea pe care o găsea oferta în desrădăinarea morală a tuturilor, nu se putea alege vinovatul.

Înainte a unui consemn hotărât s'ar fi știit.

Până la urma urmei în învălmășala aceea s'ar fi năpustit prin dreptul pumnului alți cinci călători pe cele cinci locuri, care la rândul lor ar fi fost nedrepti cu mulțimea neincăpătoare; iar dinarii vânzării s'ar fi scurs totuși aiurea în vultoarea stricăciunii, atâta timp cât nici o așezare statornică nu hotăra precăderile.

Citea acum o carte în limbă străină pe care o scosese din sacșorul ei. Pe prima pagină însemnase cu creionul: „Ziua tristeții“

cu data și numele ei. Strica foile noi, tăindu-le cu un ac prea slab tras din păr. Era una din miile de povești omenеști, dar nu înțelegea ce citește; totuși puțină atenție încordată îi folosea. Incetase plânsul.

Ținea cartea pe genunchi și capul jos inclinat pe carte iar cu brațele strângea marginea canapelei ca și cum s'ar fi sprijinit pentru a susține trupul obosit și mâinile mici, mai mici ca de obicei, stau pale pe catifeaua brună.

Se apropiau de gară principală.—Ce zici, Marcovici—spusese deodată unul din voiajori.—Ce zici de ideea mea? N'ar fi bun un ciai? „Idee mare”—răspunse cellalt.

Un ciai în mers de tren?—se gândi ea. Nu era vagon restaurant.

Iși scoase haina și o rezemase alături. Soarele care inundă violent prin geamul deschis, în ziua fierbinte de primăvară precoce, îi frigea corpul pe când obrazul sta într'o fâșie de umbră rece.

—Ciaiul e ceva întremător, ceva recomandabil!—Se aprobau unul pe altul cu o complicitate perfectă și naturală.

Cu toată căldura care îi frigea umerii și genunchii, la noțiunea de fierbinte răspunse din ea apelul unui gol rece venit din cele 30 de ore de nemâncare și suferință.

Incepură:—Iacă, zise unul voios, scoțând un ciainic frumos de argint—Asta e regele voiajului!.. Aici ciaiul!.. fin... te asigur fin!.. Eu nu pot călători fără ciai fin!—Zahărul se răcise și lămâia era mare coaptă, frumoasă, ruptă parcă atunci din pom.

Vorbiră apoi de Spania. Cunosc Spania ca pe buzunarul meu—spuse unul din ei.

Nu erau din clasa celor care voiajează pentru agrement, totuș priveau bine peisajul.

Ea nu știa locul peacolo. Dar El fusese... Iși aminti cum într'o zi îi spusese!.. Și aceea amintire nu era în momentul acela o durere care se despletește desperată. Era un gemet slab de copil nou născut și în inimă o undă plâpândă și în trupul slăbit o slabiciune încă.

Ce mică era ea pe lume! Așa de mare cum fusese ieri durerea umpluse și nu mai încăpuse în ea și atunci se nimicise sub durere. Acum era mică de tot.

Amintirea era ca un medalion de gâtut unui copil părăsit. Iși purta tristețea ca pe un medalion cu inscripție nedescifrabilă la gâtul unui copil orfan, în jurul căruia se grămădește curiozitatea generoasă a trecătorilor.

Mica formă feminină venea din timpuri pe un drum lung, întrupată din toate femeile care încercaseră în succesiunea neîntreruptă a amorului, aceeași intristare.

Simțirea creștea mereu; din ce în ce trecea prin mai multe tipare și tiparele se subțiau mereu.

Nu era la fel în natură? Picătura unui isvor ajunge torent și irupe apele peste conchilia fragilă în care odinioară era numai un bob lucitor de lacrimă!

Ieri era ea însăși torentul freneziilor răsvrătite. Dar tot ce poate crește și nu se teme de măsură, ajunge la o supremă expansiune din

care se nimicește și renaște fără putere, ca de subț clocotul tempestei ce se sparge, șuvița palidă de cer subțire.

Din tot ce e mare și frământat naște ceva plătând care reînțește substanța exasperată până la distrugere.

Din vrajba ei, ieșise ea slabă ca un copil. Atât își chinuise gândul și simțirea din durere și fatalitate încât acum gândul și simțirea erau noi, nevolnice.

— Gata ciaiul!.. Numai apă fiartă nu e!—

Râseră cu șiretenie ca de un spirit bine reușit.—

— Ai să vezi imediat!

Numai atâta putere avusese cititul. Pe carte se răstogoleau acum mai multe, din ce stase zăvorit. Ea nu le simțise pornind, nici nu le putea opri.

Simțise lângă ureche un glas blând, muștrător. „Iți faci rău Duduie! Iți faci rău!.. Aide lasă, fii cuminte!”

Era tânărul care credea ea că nu o vede fiindcă nu se uita la el. Cuvintele aveau o muzică de îngrijorare și de ocrotire, erau rostite cu bunătate sinceră, curată, frățească, care mlădia într'un dublu acord de major și minor.

Așa dar voința lui de bine îi veghea alături. Oamenii puteau fi frați? frați adevărați? Căinii de oamenii puteau fi?.. Orfanii rătăciți găseau la răspântii frați? Nu era numai blestem pretutindeni?

Ce zicea Căceea? en Ozi numai printre toate.

Cum va fi fosă Ea azi? Ca un copil... mic... foarte mic... așa de mic că nu-l deslușești și nu ai despre el nici un gând. Sdrelit subț dărâmături de palate, orice tânăr trecător poate cuteza să ocrotească slăbiciunea lui regală.

Sta acum dreaptă, pe locul ei lărgit. Prefectul plecase.

Dreaptă și neatinsă de nimic decât de gândurile bune ale tuturilor. Ieri o sdrobiseră gândurile rele din jur. Găsise un așa de mare izvor de Rău! Ce Bine va fi fost în Rău ca să-și aibă răul socoteală! Nu ar fi vrut să nu aibă durerile socoteală!

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

A APĂRUT DE

E. LOVINESCU
GHEORGHE ASACHI
 ———— **VIATA ȘI OPERA LUI** ————

Editura „CARTEA ROMĂNEASCA”

Prețul Lei 14



Euridice

Ce demon a venit de mi te-a smuls
De-mi ești tot mai uitată, mai departe?..
Ce mare nesfârșită ne desparte
De parcă 'n suflet ne-am murit de mult?

De când te-ai dus tăcerea-i ca de moarte
Și mi-e străin al patimei tumult;
Doar glasul amintrei îl ascult
Și-mi înfloresc azi orele deșarte...

Ca două ramuri brațele le'ntind
Și'n visul meu mă'nălț să te cuprind,
Dar prea departe i cerul tău de mine...

De ce n'am azi puterea unui zeu
Să te rechem prin cântece divine,
Ca lira legendarului Orfeu?..

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Stelele

Povestea mea o știți doar voi și vântul
Și-a cerului imensă catedrală,
O știe noaptea care triumfală
Imbrățișă cu brațe moi pământul.

Mi-ați smuis în desnădejdea mea cuvântul
Și m'ați gătit cu fire de beteală,
Mi-am scris cu-al vostru aur drept cerneală
Pe cerul limpede și veșnic, cântul.

Iar azi când fuge gândul înapoi
Și-mi lunec iar privirea în spre voi.
Cetesc povestea mea de altă dată.

Și din amurgul vechilor dureri,
Ca o furtună 'n zări reînviată
Renaște tragedia mea de ieri.

ION SÂN-GIORGIU

STUDENTEUnei colege

Citind, mă fură gândul la mâine dimineață
 Când voi pătrunde 'n fine 'n biblioteca ta
 Vom învăța împreună și 'n pauze isteasă
 Cărți rare, cărți ciudate, cărți dragi mi-ei arăta.

Mâini voi ceti privirea ce-ți tremură în unde
 Ori zâmbetul ironic schițat de-atâtea ori
 Și voi ghici ce sutlet sub părul roșu s'ascunde
 Din simplă înșiruirea de titluri și-autori.

Voi judeca din felul cum îți fumezi țigara,
 Din pernele cu artă dispuse pe divan,
 Portretele ce are în juru-i călimara
 Și coșul de hârtie mai plin ca un ghiozdan.

Vei cere să-ți spun versuri din versurile mele
 Și-mi vei rosti din cele ce-ți s'au închinat,
 Vom cobori din raftul unde legați în piele
 Suntrânduți poezii pe cel mai rafinat.

T'ei așeza la piano, nainte de-a mă duce
 Și fără greș putea-voi din cântul tău să știu
 —Iscoditor atâtor ispite și năluce—
 —Ce suflet se ascunde sub părul ruginiu.

Voaleta

La dreapta spre fereastră-s amândouă,
 Puternic desfăcute în lumină;
 Pe obraji 'n care farduri se îmbină,
 Cu boabe mari voaleta rară plouă.

Când își întorc spre mine fața plină
 Cred regulat că-i o figură nouă,
 Când vă zâmbesc—pe gânduri duse—vouă,
 Când ascunzându-și un căscat—suspină.

Și ochii licurici voioși de noapte
 Par, cum se mișcă 'n iarba de mătase;
 Iar fixi—cărbuni falși de sub cenușă.

Mă-aplec să le trimit o glumă 'n șoapte
 Secret pentru toți trei—dar nu mă lasă
 Censura unui deget de mânășă...

Aquarelă

Blondina din față-i vioaie
 Cu ochii ca apa de mare
 Cu bucle miciute, sprintare
 Pe fragedul gât ce se 'ndoale.

Se 'ntoarce spre mine adese
 Să-mi spue ghidușul ei gând,
 Și 'n bluză văd sânul cum iese,
 O cupă prea plină curând!

Profilu-i senin ca 'n poveste
 Dar gura și-o mușcă mereu—
 Ori nările, fără de veste,
 Se sbat și respiră cu greu

Deși nu e răutăcioasă
 Ea-și râde de mulți—delicat;
 Dar vezi pentru-o față frumoasă
 Învață prea bine—PĂCAT!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

La curs

Al cui e parfumul cel bun
 Ce vine din banca din față?
 Vecinul miroase-a tutun;
 De-aceia prin geamuri văd fum
 Deși eu știu bine că-i ceață.

Al cui este glasul șoptit
 Ce vine din banca din spate?
 Celalt din vecini e-adormit:
 De aceia visez, negreșit,
 Atâtea povești minunate.

Al cui este versul sonor
 Ce-l spune așa prost profesorul?
 Sus, lămpile cântă în cor;
 De-aceia fac versuri ușor
 Și 'n roiuri prin sală li-e sborul.

Prelegeri trec astfel mereu
 „N'ai carte, băiete, n'ai parte”
 Refrenul cel vechi din liceu;
 Schimbările toate vin greu:
 SORBONA e încă departe...

AL. RALLY

CRONICA LITERARĂ

Maiorul G. Brăescu

Corsetului cazon, diformator al naturii umane alături de monștrii cu cap de comic și picioare de prostie omenească pe cari îi avortează zilnic, i se datorează și Maiorul G. Brăescu, acest fiu nelegiuit care spintecă răsbunător pântecul mamei—miliții, curățindu-l la lumina zilei de resturile placentare ale viitorilor avortoni.

Când Bacalbașa a publicat pe *Moș Teacă*, lumea s'a mulțumit să rădă. Era gluma unui civil pe sama cazarmagiilor. Ca orice glumă a trecut superficială și fără ecou. Pe urma ei a rămas o vorbă care a prins: *Moș Teacă* a devenit un atribut de o întinsă circulație. Cazul maiorului G. Brăescu ne pare mult mai semnificativ și-am putea spune—chiar de ar părea un paradox—mult mai tragic. Opera sa restrânsă la această singură viață cunoscută în adâncimea ei devine documentară. Ea nu va putea fi despărțită de una din epocile cele mai generoase, dar și mai pline de comic ale armatei noastre. Se pregăteau reformele mari ale sufletelor. Se simțise și în armată nevoia înrăuririi sufletești, a metodelor aerisite. Un vânt de primenire mătura gunoii adunat în colțurile uade ochii inspecțiilor nu se uitau niciodată. În vârtejurile colbului stărnit nu s'a mai văzut limpede câțva timp. Marotele ideilor noi, ale progresului ce trebuia să vină au zăpăcit atâtea biete inteligențe deprinse cu rumegarea zilnică a acelorași pae.

Maiorul Brăescu aparține acestei epoci, tulburi în care ideea bună și generoasă era compromisă de omul mic și rău, incapabil să și-o asimileze, dar pus cu orice preț să o aplice, afară de prima nuvelă care deschide perspectiva unui roman intim—casnic din mediul ofițeresc, ceva în felul *Micii garnizoane*, Maiorul Boțan ne înfățișează în felurile lui fațete acest adorabil *pașoptism* cazon.

Proza Maiorului G. Brăescu are un neasemuit de puternic interes epic-dramatic. În unele bucăți, ca *Legea progresului*, sau *Metodă nouă*—cea mai bună schiță, clasică prin conturile definite cu limpezime cât și prin sobrietatea amănuntului—e un suflu narativ așa de mare, sunt oameni ce se mișcă și trăesc o așa de intensă viață în câteva vorbe și gesturi, că de multe ori ne repurtăm gândul spre cei mai mari epici pe cari i-a cunoscut literatura.

Legea progresului ce ar putea fi o capodoperă fără prima parte care o diluiază neprofitând în nimic economiei bucății în sine are ceva *homerice* în întrecerea colonelului, partizan hotărât al pasului prusian ca caporalul instruit în pasul obicinuit, așa cum i-l arătase Sublocotenentul Bujor Marin.

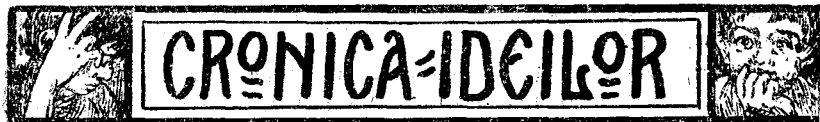
Confirmarea acelorași calități se poate găsi chiar în micile bucăți în cari valoarea humorului diferă, sau în bucăți de respirație comică îndelungă, precum este *Vine D-na și D-l Gheneral*, în care nedându-se atenție decât înscenării, burlescul își ia drum liber spre un maximum imposibil. Bucățile de felul acesta pun temperamentul unui scriitor la

încercare; ele evidențiază în același timp cu și mai mare putere aceste mântuitoare însușiri formale de povestitor.

Personagiile parcă sfărâmă cadrele literare în cari sunt prinse. Sunt ca statuetele reușite ce par la ori ce moment că se vor coborî de pe socluri pentru a păși în mulțimea spectatorilor. Eroii maiorului Brăescu au o structură esențial dramatică. Încătușați în povestire, ei rămân sclavii paginii. Imaginația noastră însă îi vede lucrând și vorbind aievea. Rar s'a găsit un epic cu un dialog mai viu și mai propriu pentru dramă.

Lanțurile legate de picioarele personajilor se rup și ele. Le urmărești atunci pe pagină, tot așa după cum pe scenă urmărești un actor.

MIHAIL IORGULESCU



LES GRANDS HOMMES

par W. Ostwald

Când un savant se ocupă să lămurească viața intim științifică a unor frunțași în domeniul științei a acelor muncitori harnici, furnici de laborator, ce au lăsat o dără luminoasă în câmpul puțin ispititor al științei, cartea își câștigă tot prețul prin acea ușurință înrospectivă, prin acel proces intim ce l'a simțit și biograful. W. Ostwald e un nume în lumea științifică.

Odată un student japonez, însărcinat de Ministrul de Instrucție japonez, l'a întrebat care să fie semnele, după care ai putea cunoaște un om mare. Întrebarea l'a surprins pe Ostwald, dar Ministrul dorea să știe spre a putea obține oameni mari, crescând copii săraci. Leibnitz care socotea că sufletului omenesc îi poți imprima orice direcțiune răspunde: dați-mi școala și vă voi da oameni. Ostwald contrariu: „Școala zice el se adresează mediocrității, minților de mijloc. Școlarii dotați în mod particular nu sunt niciodată mulțumiți, din ceia ce le oferă învățământul obișnuit; poți în mod precis să-i recunoști după acest caracter». Ostwald apoi cu obișnuința cazurilor particulare, din analiza fenomenelor particulare ajunge la o diviziune a oamenilor de știință, ce ar servi ca lege generală. Sunt două categorii de oameni mari în domeniul științific: *romantici* și *clasici*. Caracterul romantic reacționează grăbit. Ideea născută e învăluită într'o rețea sentimentală, ce-i indeasă pașii spre realizare.

Caracterul clasic, reacționează încet și cu metodă, analitic și fără pripă.

Liebig, așa de ilustru în chimie, e un romantic.

Savantul trebuie să-și formeze studenți, elevi. «Să aibă în abundență idei, planuri, probleme etc. Trebuie nu numai să aibă în cap, în același timp diferite serii de idei, pe care elevii săi le lucrează separat unul alături de altul, dar trebuie să le stăpânească în deajuns, pentru a fi creator în fiecare din ele. Așa era Liebig, romantic. Pe când Helmholtz cu toată știința sa, cu toată vasta sa experiență (care îmbrățișa totul) și cu tot geniul său creator n'a fost niciodată un bun profesor, nu reacționa imediat, trebuia câțva timp pentru asta" Helmholtz la întrebarea pusă aducea răspunsul peste câteva zile, când entuziasmul tânărului student se stingea pentru anume probleme. Helmholtz e un clasic. Romanticul e plin de idei și planuri. Aruncă din plin și rezervorul nu scade. La pragul gândirii alte idei își caută locul. E ca un rezervor încărcat ce curge până la sfârșit, fără curmare. Clasicul e rezervorul încărcat ce curge cu intermitență. E savantul calculat ce întoarce problema în toate chipurile și-i dă diferite soluții. Romanticul e adesea grăbit și greșește. Scapă multe lucruri neverificate. Romanticul cuprinde în întindere, clasicul în profunzime. Romanticul asvârle soluția și alta nu-l mai interesează. Clasicul analizează meticolos problema și când dă soluția e cea definitivă. Ostwald atinge și chestiunea centralizării științei. Știința nu trebuie să trăiască numai în capitală și în cele mai de obscure orașe. Liebig, a început într'un oraș fără nici o însemnătate. Știința n'are patrie. La oamenii mari de știință influențează și vârsta. Toate operele sunt sub 40 de ani. De aci încolo cugetarea devine infructuoasă sau fără originalitate. Influențează și căsătoria. Majoritatea savanților au nimerit rău în căsătorie. Davy, Meyer, etc., au suferit mult după urma căsătoriilor. Faraday în schimb are scrisori pline de grațitudine pentru femea ce l'a înțeles. Cartea lui Ostwald e romanul trist al unor oameni ce doresc să se înalțe către stele. E istoria cugetării umane ce se descătușează de humă și vrea să afle secretul creatorului. Știința îi cuprinde în ispitele ei, viața lor e închinată unui gând ce schimbă soarta omenirii, dacă îl realizează. Oamenii mari sunt treptele pe care înaintează omenirea, doritoare cât mai mult să se urce în albastrul necunoscutului. Ce monotonă și izolată viață, ce rectilină și simplă, veșnic în căutarea unei formule.

Ce deosebire între viața celui ce va fi născocit principiul pe care se reazămă mersul automobilului și care va fi murit într'o întunecată sărăcie și între burghezul pântecos de azi ce-și satisface sple-nul după masă. Oamenii mari în orice domeniu sunt quintesența umanității în tot ce are ea superior. Sunt arhitecții titanici ce ridică construcția ce se completează și se continuă nesfârșit, căci nesfârșit e și dorul de a ști al omului.

CRONICA TEATRULĂ

Teatrul Excelsior: SAMARUL LUI MOȘ MARTIN

Un spectator de pe la 1850 ar fi rămas încântat de *Samarul lui Moș Martin*. În 1921 încă se mai vedeau prin sală ochi lăcrămași și se auzeau suspinele celor cari se îndoișază ușor de durerile de pe scenă. E curios cât de repede isbuteste teatrul să miște pentru suferințe imaginare inimi ce stau de piatră pentru cele trăite în jurul nostru. *Samarul* are aceste mijloace ieftine de a cuceri prin ieșiri patetice un public surprins și lovit pe neașteptate în cele mai simțitoare coarde sufletești. În fața unei așa de lesnicioase emotivități generale simți uneori o adevărată părere de rău pentru împietrirea inimii tale, singura care nu bate mai repede. Ochii tăi singuri nu-și storc o lacrimă furișă, ei singuri au luciri viclene. Bunul timp de odinioară ce departe este el pentru unii și mai ales pretențiile spectatorului modern ce departe sunt și ele de ceia ce ne dă *Samarul*.

Povestea fiului risipitor care toacă într'un an averea agonisită cu trudă de tatăl său într'o viață întreagă, risipind odată cu banii și nădejtile părinților în strălucitul viitor al unicului copil, expiațiunea printr'o exilare voită în timpul căreia se vor reface ca prin farmec averile pierdute, revenirea în cele din urmă la căminul părintesc unde-l așteaptă credincioasă o inimă feciorelnică, nu sunt oare elemente în stare să înduișeze? Adăogați apoi acel aer al lucrurilor exotice—călătorii peste oceane, dispariția misterioasă a cocotei care și a pus pe numele ei averea unui cămătar speculant și speculat în fine însuși amănuntul din jurul acestui cămătar care ca un al doilea Hargagon niciodată nu dă în bani suma împrumutată risipitorilor ci jumătate în numerar și jumătate în boarfe netrebuincioase, țineți în fine seamă de amestecul acesta destul de superficial de vesel și trist din toată urzeala dramei, de aceste lăcrămoase caractere ce le au toți eroii, în fine de criza trecătoare a familiei Martin căreia printr'un singur act, cel din urmă i se rezervă și durerea cădăderii, dar și neașteptata bucurie a refacerii bănești și veți obține în aceste câteva linii sumar indicate silueta celei mai desăvârșite melodrame.

Nu luăm acest cuvânt în sens pejorativ. Melodrama poate fi și ea perfectă. *Samarul lui Moș Martin* e dintre cele mai bune. Constatând însă că e melodramă; afirmăm implicit că nu mai convine vremii noastre. Un aer de lucruri scoase de pe fundul lăzii revine odată cu ea. Din actele ei pline de clișee întrebuintabile ori unde și de oricine se desprinde și o intenție destul de subliniată: pilda fiului risipitor poate fi prin ea însăși și în forma în care ni se înfățișază destul de instructivă. După ce a emoționat, piesa se poate sfârși bucurioasă că a și învățat ceva pe spectator.

Sunt femeii ce se îmbracă simplu, cu te miri ce. O rochiță dintr'o stofă ușoară le vine de minune când e bine croită. Melodrama e o astfel de femeie. Pare totdeauna elegantă, în jurul ei răspândește atâtea visuri și stârnește cu un zâmbet fugar atâtea nădejdi.

E destul să o privești mai bine și să constăți că ceea ce părea de departe mătase fină este văzută de aproape, o stambă ordinară. Întrebarea încă rămâne nelămurită. Croitorul a fost prea meșter în ale croitului ori femeia prea frumoasă ca să-i vină bine cu orice ar pune pe ea?

În cazul *Samarului lui Moș Marin* trupul frumos al clienței ajută croitorului să croiască pe el o rochie turnată.

Actorii mari își încearcă totdeauna talentul în piese slabe. *Papa Lebonard, Mourtea civilă* ce sunt altceva decât drame demodate? Totuș nu sunt scoase din repertoriu. Le-a consacrat pare-se pentru totdeauna câte un mare actor. D-l I. Manolescu e din școala aceasta. *Samarul* i-a deschis perspectiva unei creații. Muncind pentru realizarea ei a strâns în jurul său câți-va interpreți al căror joc bine studiat a isbutit în actul II să dea mult mai mult decât putea să dea piesa. Atmosfera aceia de viață simplă și cinstită de provincie, decorul odihnitor al căsuței modeste dela Hâvre, cu toate amănuntele casnice ale unei gospodării întemeiată solid pe un trecut neîntrerupt de muncă sunt din cele mai bune lucruri ce le-a realizat în stagiunea această trupa *Excelsior*.

D-na M. Vecera, alături de d-l I. Manolescu, a dat acestui admirabil act o înfățișare de un realism plin de demnitate și de suferință adânc omenească.

În întregimea lui actul II este o pagină ruptă din viața de toate zilele. E, de altfel, singura parte cu adevărat bună. În gravitatea și duiosia lui acest act jucat separat nu are nimic comun cu melodrama din care totuși face parte.

MIHAIL IORGULESCU

A APĂRUT

OEDIP LA COLONA

Traducere din grecește

de

MIHAIL IORGULESCU



Editura CASEI ȘCOALELOR

Prețul lei 3.25